

läkemedelsföretagen i högre grad tillåts marknadsföra sina läkemedel och där universitetsforskningen är avhängig extern finansiering. Brante diskuterar också hur ADHD-begreppet kommit att väcka en strid genom att man t.ex. vill förklara psykisk störning och nervsystem som kausalt enkelriktade. Förklaringen till denna utveckling av ADHD-diagnosen bör sökas, menar Brante, i det nätverk bestående av DSM, neuropsykiatri och läkemedelsindustrin.

Antologin avslutas med Aant Elzingas kapitel Samproduktion av begrepp och sociala ordningar i ett forskningspolitiskt perspektiv. Han gör en läsning av de andra kapitlen utifrån fältet vetenskaps- och teknikstudier. Till en början med konstaterar han att de begrepp som använts inom t.ex. naturvetenskaperna aldrig helt bestäms av det experimentella sammanhanget, utan menar att kognitiva och sociala dimensioner är intimt sammanflätade. Så speglar ofta de begrepp som införs i en vetenskap det ordningssystem som är rådande i samhället. Elzinga konstaterar också att när begrepp intervenerar i ett sammanhang får det samtidigt praktiska konsekvenser. En poäng i resonemanget är kopplingen mellan kunskap och pengar. Elzinga skriver: "En kunskapssociologisk analys visar också hur kopplingen mellan kunskap och pengar rör sig om ett kretslopp där mellanledet utgörs av forskarens renommé eller ett symboliskt kapital som ger anseende" (s. 121). Ur ett sådant perspektiv blir det centralt att fråga sig hur det kretslopp verkar som i allt högre grad poängterar de biologiska förklaringarna framför den sociala och kulturella förståelsen.

Trots att antologins författare behandlar den roll diskurser kring den nya ekonomin har kommit att spela för forskningen kring de nya diagnoserna, möter läsaren aldrig en fördjupning i frågan. En invändning mot detta är så klart att antologin i första hand problematiserar diagnosen och dess makt. Hur ser den ekonomiska logik ut som sägs ha påverkat synen på människan i så hög grad att en diagnos som ADHD kan slå ut andra möjliga perspektiv på de problem man vill lösa? Några av författarna blir i sammanhanget dessutom något raljerande, som när Soback skriver: "Först och främst måste man fatta att man inte kan applicera ett näringslivsperspektiv på offentlig sektor" (s. 56). Detta kan man förstås tycka, men det hjälper oss knappast att förstå på vilket sätt ett sådant perspektiv har påverkat forskningen och hälso- och sjukvården när de nya diagnoserna introducerats.

En andra invändning mot antologin är frånvaron av röster från de människor som faktiskt får dessa diagnoser. I förbigående nämner Eva Kärfve t.ex. att det

bland dömda brottslingar finns de som ser en vinst i att få en ADHD-diagnos, då de genom diagnosen kan få sitt beteende biologiserat och därmed delvis frånges sitt ansvar för tidigare handlingar (dock får de ett ansvar att i framtiden följa sin behandling). Genom att lyfta fram dessa människor i antologin skulle man i högre grad kunna visa på den tvetydighet som ofta finns i dessa kulturdiagnoser: hur det för en grupp individer kan skapas möjligheter till nya utvägar i livet medan det för andra grupper blir en fastlåsning. Hur påverkas t.ex. ett barn av att få en ADHD-diagnos? Vilka erfarenheter tar det med sig senare i livet?

I sammanhanget är dock min kritik försumbar. Antologin *Diagnosens makt* är en högaktuell bok om ett mycket viktigt ämne.

*Kristofer Hansson, Stockholm*

*Pengar – människan och hennes betalningsmedel.* Tobias Linné & Marcus Persson (red.). Studentlitteratur, Lund 2006. 299 s. ISBN 91-44-01968-8.

Detta är en antologi som består av tio olika i huvudsak sociologiska perspektiv på pengar. Den är resultatet av en seminarierie, "Handel, pengar och konsumtion", vid sociologiska institutionen, Lunds universitet. Syftet med boken är större än vad den gängse ekonomiska analysen anses förmå, och att närma sig ämnet underifrån, dvs. "utifrån hur människor hanterar och värderar pengar på olika sätt i sin vardag". Författarna är med endast ett par undantag rekryterade från Lund. Alla är sociologer vid sidan av en etnolog och en företagsekonom.

I sitt inledande avsnitt presenterar de båda redaktörerna de teoretiska utgångspunkterna kring pengars kvalitativa värde, och de finner grunder hos både Max Weber, Karl Marx och Georg Simmel. Det är kanske naturligt, fortfarande, för sociologerna. Läsaren kan möjligen undra var flera decennier med den ekonomiska antropologin, eller för den delen, av kulturhistorisk teoretisk utveckling inom t.ex. etnologin, har blivit av. Det ännu dagsaktuella, förhärskande ekonomisk-historiska angreppssättet, där ett begrepp som *transaktionskostnad* är centralt, lyser även det med sin frånvaro. En tänkbar orsak till denna "avlövning" är eventuellt att författarna önskat undvika ett politiskt ekonomiskt perspektiv. För mig är det dock främmande att tänka sig ett studium av pengar som inte ser politiken, åtminstone den politik som försiggår på mikronivå mellan människor, öga mot

öga i vardagslivets olika möten. Vad nu poängen med detta undvikande skulle vara redovisas inte i boken. Utan politik, heller inga strategier.

Hur som helst har intresset för ”nya” perspektiv på pengar och människor nog fått vad som skulle kunna betraktas som en sorts pånyttfödelse, även om det fortfarande är en smula osäkert om barnet överlever. Men det är uppenbarligen inom andra akademiska discipliner som den teoretiska nydansen inom detta fält kan påräknas. Bl.a. öppnar ju den med svenska pengar prisbelönte Douglass C. North i sin senaste bok *Understanding the process of economic change* (2005) (*Att förstå ekonomi i förändring*, 2006) för ett inhämtande av nya teoretiska influenser från det antropologiska fältet. Nu betonar North starkare, i en intressant vidareutveckling av sina tidigare teorier där borta i den sällsynt dynamiska akademikermiljön vid Princeton, betydelsen av människors egna trossystem (*belief systems*), förmodligen väl medveten om vilka möjligheter till fördjupade kunskaper detta kommer att leda till.

Med sådana mer tydliga och uttalade kulturhistoriska perspektiv, som utgår ifrån människan som kulturvarsel, gäller det att förstå varför människor inte handlar enbart utifrån vad som är ekonomiskt rationellt, utan i lika hög grad utifrån de kulturella villkor de lever med. Den självklara poängen är att människor i sin syn på pengar, och i sina förhållningssätt till dem, hela tiden omvandlar pengarna till något helt annat än enbart det strikt pekuniära värdet. Hundra kronor som kanske varit en gåva av mormor utgörs inte enbart av köpvärdet etthundra kronor, utan de är måhända avsedda för något specifikt syfte, t.ex. att utgöra bidrag till en cykel och gåvan utgörs då egentligen inte alls av pengarna, som istället bidrar till att synliggöra den mellanmänniska relationen med barnbarnet. Barnbarnet ifråga skulle därför knappast komma på tanken att använda just denna hundrakronorssedel till något annat ändamål. Just denna sedel har en kulturell adressetikett.

Det är förmodligen oerhört sällsynt att människor betraktar pengar enbart som pengar. Pengarna symboliserar hela tiden andra värden i livet, som det råkar vara möjligt att värdera eller uttrycka med hjälp av pengar; de utgör istället enbart ett medium i ett så oändligt mycket större flöde av uttryck för mellanmänniska relationer och de situationer som dessa ständigt ger upphov till. I själva verket är det alla dessa situationer som utgör det intressanta objektet för forskning. Dessa situationer som har en rituell karaktär konstruerar, vidmakthåller och förändrar nämligen strukturer i människornas vardagsliv.

Kulturhistorikerna som önskar finna de genealogiska brotten i historien, dvs. ändarna på nya trådar, när någon ny företeelse eller något nytt beteende uppträder, utan att nödvändigtvis ha kravet på sig att söka finna några renodlade kausala förklaringar till det ena eller andra förhållandet, kommer därför att ha svårt att finna något nytt i den här antologin. Det kunde mycket väl vara tänkbart att avsnitt som behandlar digitala pengar, konsulter specialkunskaper, turism, gemenskap, spel, numismatik, konkurser, skandaler eller de obligatoriska kvinnliga respektive manliga förhållningssätten till just pengar, skulle kunnat ha den ambitionen, att peka på just några sådana genealogiska brott i den långa historien om människorna och pengarna. Dessa förändrande tekniker synes inte ha givit upphov till några sådana banbrytande brott, i varje fall inga jag finner att författarna lyckats övertyga mig om. En enkel orsak till detta är att mellanmänniska relationer till stor del samtidigt även inrymmer en så hög grad av kontinuitet, en annan, möjligen, frånvaron av politiken.

Ändå utgör antologin ett försök att vända på de traditionella sociologiska sätten att betrakta världen och att ställa frågor på, som innebär ett slags närmande till vad bl.a. kulturhistorikerna sysslat med under en längre tid. Det är människorna som står i fokus, framför den strukturella fonden. Det är i det vardagliga och nära som forskaren med sina frågor söker efter sina svar. Man söker efter det stora i det lilla, som det brukar heta.

Boken är också en motreaktion mot de nationalekonomiska vetenskapernas torra och alltför obottande kunskap om människorna och grunderna för människornas beteenden. I detta ligger det något sympatiskt, och förhoppningsvis väcker det intresset för flera studier i det *kulturella* i ekonomin, den som i så hög grad dominerar vår världsbild idag. För pengarna utgör, genom de olika former av spår de alltid lämnar efter sig i de historiska källorna, en högst central möjlighet att komma åt det som verkligen intresserar oss: de mellanmänniska relationerna.

Kanske hade volymen därför förtjänat att utkomma i en mer lockande och tilltalande form än den som den trista och alltför seglivade kompendieproducenten Studentlitteratur kan erbjuda; en tråkig form, limmad utan tråd på billigt papper, med alltför många kvardröjande korrekturdefekter, en kompromisslös avsaknad av illustrationer och fullständigt meningslösa kolumnrubriker. Denna form gör att till och med streckkoden på bokens baksida kan uppfattas som vacker.

Anders Perlinge, Stockholm